

**Sámediggi
Sámedigge
Saemiedigkie
Sametinget**

**SAMMANTRÄDESPROTOKOLL 2018:07
ČOAHKKINBEAVDEGIRJI 2018:07**

§§ 119 - 130

Näringsnämnden

Sammanträdesdatum

Čoahkkinbeaivemearri

2018-12-04

Plats och tid / Báiki ja áigi

Östersund
2018-12-04

Beslutande / Mearrideaddjit

Stefan Mikaelsson, ordförande
Birgitta Andersson
Agneta Rimpi
Peter Holmqvist

Övriga deltagande /

Camilla Hansson, handläggare §§ 119 - 125
Ingela Nilsson, Näringslivschef §§ 126 - 130
Jan Rannerud, ledamot styrelsen

Iežáosseváldit

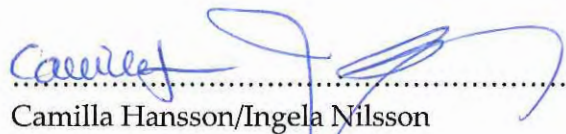
Paragrafer/Paragrafát

119 - 130 §§

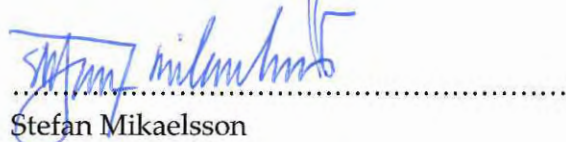
Utses att justera / Dárkkisteaddji

Underskrifter

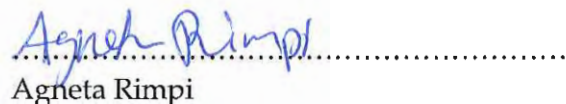
sekreterare
čálli

.....
Camilla Hansson/Ingela Nilsson

ordförande
ságadoalli

.....
Stefan Mikaelsson

justerare
dárkkisteaddji

.....
Agneta Rimpi

Justerarnas sign.

Sida 2 | 7

	<i>Justeringen har tillkännagivits enligt anslag. Dárkkástusleadiedihuvvonalmuhantávvalis.</i>
Organ/Orgána	Näringsnämnden
Sammanträdesdatum / Čoahkkinbeaivemearri	20181204
Datum för anslags uppsättande / Ilmmuhanbeaivi	..... 2019-01-18 .....
Förvaringsplats för protokollet/ Beavdegirjivurkensadji	Sametingets kansli, Kiruna/ Sámedikkihálddahus, Giron
Underskrift / Vuolláičála	....

§ 119 Öppnande

Ordförande Stefan Mikaelsson hälsar deltagarna välkomna och förklarar mötet öppnat.

§ 120 Val av justeringsperson

Näringsnämnden beslutar:

att utse Agneta Rimpi att tillsammans med ordförande justera dagens protokoll.

§ 121 Fastställande av föredragningslista

Näringsnämnden beslutar:

att fastställa utsänd föredragningslista.

§ 122 Genomgång av föregående mötesprotokoll

Föregående mötesprotokoll går igenom:

- 2018:6

Näringsnämnden beslutar:

att lägga protokollet till handlingarna.

§ 123 Aktuellt från Näringsavdelningen

- Camilla informerar om Landsbygdsprogrammet, förra programperioden samt nuvarande period,
- Ingela informerar om kompetensutvecklingsprojektet.

- Ingela informerar om upphandlingen Läget i Sápmi. Det är WSP Advisory som vunnit upphandlingen och det är Sirje Padam som kommer att arbeta med uppdraget.
- Ingela informerar om det nordiska duodjiprojektet *“Verktyg för marknadsföring och skydd av urfolks kulturföremål – Duodji och hantverk i en kulturell och kommersiell kontext”*. Styrelsen har fattat beslut om att delta i projektet. Det fanns ingen möjlighet för vare sig kulturnämnden eller näringsnämnden att med så kort varsel och så kort tid som styrelsen gav att yttra sig. Jan Rannerud informerar om nuläget med projektet. 3 årigt projekt, utgift för Sametinget ca 1 miljon.
- Ingela informerar om att Norge skrivit ett notat om Samer och EU som handlar om hur samerna ska närma sig EU. denna fråga har föredragits i SPR. Kansliet återkommer med mera information.

Näringsnämnden beslutar:

att lägga informationen till handlingarna.

§ 124 Näringspolitiska handlingsprogrammet - lägesrapport

§ 70 Revidering av Näringspolitiska handlingsprogrammet

Stefan Mikaelsson redogör för förslaget till riktlinjer för arbetet med revideringen av handlingsprogrammet (bil 1)

Nämndens utgångspunkter för den reviderade handlingsplanen är:
att árbediehtu - språk och traditionell kunskap ska genomsyra programmet,
att det ska finnas prioriteringar/fokusområden som är kopplade till resurser,
att förslaget skall ut på remiss till det samiska samhället.

Näringsnämnden beslutade:

att uppdra till kansliet att göra ett första utkast till reviderat näringspolitiskt program utifrån de förda diskussionerna,

att ambitionen är att den reviderade programmet skall läggas fram till Plenum i maj 2019.

---

§ 92 Näringspolitiska handlingsprogrammet

Erik Fankki redogör för sin syn på Sámi vuohki - de två ”ringarna” som är dels det kulturella/traditionella och dels marknaden – anpassning utifrån samiska värderingar samt språket som horisontellt kriterium..

Detta kan röra olika näringsområden som t.ex slöjd och turism men också traditioner och yttre påverkan som t.ex. skoterkörning.

Näringsnämnden beslutade:

att ta med resultatet av diskussionen in i arbetet med reviderat näringspolitiskt handlingsprogram.

---

§108 Näringslivspolitiska programmet – en lägesrapport

Näringsnämnden diskuterar möjligheten att få processledning för att arbeta med målformuleringar för revidering av kommande näringslivspolitisk handlingsplan.

Näringsnämnden beslutade:

att uppdra till kansliet att komma med förslag till processledning för att hjälpa nämndens ledamöter med arbetet.

Kansliet presenterar ett förslag om hur arbetet kan genomföras samt presenterar syfte, mål med handlingsplanen samt delar av befintlig handlingsplan (bil 1)

De riktlinjer hur nämnden beslutade om i juni behöver arbetas in i handlingsplanen (bil 2)

Näringsnämnden beslutar:

att det ska hållas ett arbetsmöte med fokus på handlingsprogrammet i början av 2019.

att kolla med Nanna Bochert om process-/skrivhjälp

§ 125 Samisk näringslivskonferens, lägesrapport

§ 71 Samisk näringslivskonferens (protokoll 2018:4)

Näringsnämnden avser att hålla en näringslivskonferens under vintern 2019. Innehållet ska vara framåtsyftande och intressant, ge inspiration och möjlighet till samtal och goda idéer. Ett bra tillfälle att få återkoppling på förslaget till reviderat näringspolitisk handlingsprogram.

Näringsnämnden beslutade:

att hålla näringslivskonferens i februari 2019

att förslag till reviderat näringspolitisk handlingsprogram skall tas upp

att uppdra till kansliet att komma med förslag till konferensens innehåll

att konferensen genomförs under förutsättning att finansiering löses.

---

§ 98 Samisk näringslivskonferens februari 2019 (protokoll 2018:5)

Ingela redogör för förslag till innehåll i konferensen (bil 3)

Näringsnämnden beslutade:

att äska medel till en konferens i februari 2019

att arbeta vidare med planeringen utifrån nämndens diskussioner och kommentarer,

att i övrigt lägga informationen till handlingarna.

---

§ 73 Genomgång av ärenden inför besök på näringsdepartementet (protokoll 2018:5)

Ingela informerar om möte på näringsdepartementet med anledning av SWOT-analys för jordbrukspolitiken med anledning av kommande programperiod. Camilla Hansson deltog från Sametingets sida. Sametinget har svårt att få gehör för rennäringsfrågorna i den framtida jordbrukspolitiken då rennäringsfrågorna inte har haft någon plats i jordbrukarstöden. Det är också oklart på vilket sätt och framför allt när Sametinget kommer in i arbetet med nästa programperiod.

Näringsnämnden beslutade:

att uppdra till kansliet att göra en analys av innevarande programperiod, vad har varit bra och vad har varit sämre. Gör också en kort sammanfattning av kommande program och vad som kommer att vara viktigt,

att uppdra till kansliet göra ett förslag till skrivelse till näringsdepartementet om samisk medverkan i framtagandet av nästa Landsbygdsprogram.

---

§124 Näringslivspolitiska programmet – lägesrapport (2018:06)

Ingela Nilsson redogör för hur arbetet har fortskridit. Plats är bestämd till Lycksele och kansliet har arbetat vidare med inriktningen i programmet. Styrelsen anser det vara ett bra tillfälle att informera om kommande näringspolitiska handlingsprogram och få återkoppling på ett eventuellt förslag.

Näringsnämnden beslutade:

att lägga informationen till handlingarna.

Näringsnämnden går igenom förslag till upplägg av dagarna och fastställer innehållet i konferensen (bil 3).

Näringsnämnden beslutar:

att bekräfta offerten från Hotell Lappland, Lycksele under förutsättning att medel beviljas för näringskonferensen.

att fortsätta arbeta med innehållet med ovan nämnda förutsättning.

§ 126 Budgetunderlag 2019 - 2021

Näringsnämnden diskuterar förutsättningar och prioriteringar för kommande budgetperiod 2020 – 2022.

Näringsnämnden beslutar:

att uppdra till ordförande att sammanställa budgetunderlag för 2020 – 2022 för näringsnämnden och näringsavdelningen.

§ 127 Styrelsemötet den 11-14 december/Aktuellt från styrelsen

Styrelsens representant Jan Rannerud informerar om styrelsen arbete:

- budgetäskandet 2020 - 2022
- förslag att dagsarvodet för politiskt valda ska öka
- införande av arbetsmöte
- resa till Bryssel
- gränshinder
- Inspel till klimatstrategin

Näringsnämnden beslutar:

att lägga informationen till handlingarna.

§ 128 Övriga frågor

Ordförande redovisade budgetuppföljningen för näringsnämnden, hur nämndens ligger till.

Näringsnämnden beslutar:

att lägga informationen till handlingarna.

§ 129 Nästa möte

Näringsnämnden beslutar:

att skriva kommande mötesdagar i den gemensamma aktivitetskalendern.

§ 130 Avslutning

Ordförande Stefan Mikaelsson tackar ledamöterna för väl genomfört möte och förklarar mötet avslutat.

- **SAMETINGETS NÄRINGSPOLITISKA PROGRAM**
SÁPMI – EN NÄRINGSMÄSSIG RESURS DNR 2013- 525

Samerna har sedan urminnes tider bott i och förvaltat markerna och vattnet inom det samiska bosättningsområdet med stor respekt och försiktighet. De traditionella formerna för samernas näringar har alltid tagit sin utgångspunkt i långsiktighet och utifrån ett hållbart nyttjande av naturresurserna.

Om de naturliga förutsättningarna sviktade på ett visst område fanns möjligheten att nyttja alternativa resurser samtidigt som de försvagade resurserna fick återhämta sig. Samernas språk är ett uttryck för förhållningssättet till naturen och till varandra. Det är ett nödvändigt redskap vid överföringen av kunskaper från generation till generation.

Samernas förmåga att klara av förändringar och vidareutvecklas beror på en rad faktorer. En bärkraftig natur med biologisk mångfald och ett intakt, sammanhållet landskap är en av de viktigaste förutsättningarna för en hållbar och långsiktig vidareutveckling av det samiska samhället.

Naturen utsätts alltmer för slitage och skador som inte kan återställas inom överskådlig tid. Markerna har förändrats till följd av skogsbrukets utbredning, vattenkraftsutbyggnader och under senare tid den omfattande gruvbrytningen.

Graden av klimatförändringarna som kan observeras i Sápmi har sedan många år varit oroväckande. Det samiska samhället har genomlevt många förändringar. Det samiska folket har dock klarat att möta förändringar utan att kulturen har försvunnit, men för varje ingrepp i den natur som samerna är helt beroende av ökar riskerna att den samiska kulturen utplånas. Det är det övriga samhällets ansvar att respektera och stödja samisk näring och kultur vilket skulle gynna den samiska näringslivsutvecklingen.

Ur helhetsperspektivet är det självklart att man riktar uppmärksamheten mot de underliggande orsakerna till klimatförändringen som t.ex. industrialiseringen, globaliseringen, livsstilen, konsumtionsvanorna, de fortsatta storskaliga exploateringarna av naturresurserna m.m. En inriktning mot hållbarhet skapar givetvis obekväma frågor och obekväma förändringar på alla nivåer och i alla riktningar. Enskilda individer, familjer, företag, myndigheter, regeringar och världssamfundet har ansvaret för framtidsutvecklingen. Samtidigt kommer många förändringar vara berikande för samhället och gemenskapen.

- **Traditionell kunskap för bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald:**

Den biologiska mångfalden utarmas Den snabba utvecklingen av dagens samhälle har inneburit en hög belastning på naturen och dess biologiska mångfald. Kunskap om äldre, ofta skonsammare, brukningsmetoder och om jakt och fiske har påverkats så mycket att den riskerar förloras. Viktiga bärare av denna kunskap är urfolken med sina traditionella levnadssätt. Internationell uppmärksamhet Internationellt har denna utveckling uppmärksamats bland annat genom Konventionen om biologisk mångfald (CBD). Artikel 8(j) och 10(c) i konventionen handlar om traditionell kunskap och sedvanebruk. De skyldigheter som följer av artiklarna och tagna partsmötesbeslut, är bland annat att respektera och bevara traditionell kunskap som är relevant för bevarandet och det hållbara nyttjandet av biologisk mångfald, främja en bredare tillämpning och kunskapsbärarnas deltagande i processer som rör genomförandet av CBD och där traditionell kunskap eller sedvanligt nyttjande berörs. För att underlätta genomförandet på nationell nivå har ramverk antagits av partsmötet. Viktiga ramverk för denna rapport är Aichimålen, ekosystemansatsen, arbetsprogrammet om skyddade områden, arbetsprogrammet för nationellt genomförande av artikel 8(j) med en rad frivilliga riktlinjer med mera och handlingsplanen för hållbart sedvanebruk.

Sametingets Livsmiljöprogram EALLINBIRAS IELLEMBIRÁS/ JIELEMEN BIJRE

Vi samer är ursprungsfolket i Sápmi. Vårt folk har sedan urminnes tider bott i och förvaltats dess land och vatten med stor respekt och försiktighet. Vi är en del av landskapet i Sápmi. Våra liv – våra näringar och kulturyttringar – anpassas för att flexibelt balansera mellan vad naturen kan ge och vad vi kan ta (bruka) utan att förbruka naturen. Vår djupa relation till naturen är svår att fånga med ord. Att leva i naturen och att försörja oss direkt på det naturen kan ge, skapar en omedelbar relation mellan oss och naturen (djuren, varandra). Vi litar till ett levande förhållningssätt till Sápmi, vårt hem. Om vi – eller någon annan – förstör naturen skadas också vår kultur.

- **En samisk matvision**

Naturens villkor och årstider styr utvecklingen av mattraditionerna. Detta har urfolk över hela världen gemensamt. Den traditionella mathållningen är en källa till inspiration och hållbar utveckling. Den samiska maten är central för en levande samisk kultur och för den samiska identiteten.

Samisk mat har sitt ursprung i en jägar- och samlarkultur som senare övergått till tamrenskötsel i kombination med jakt och fiske. Matkulturen utmärks av naturliga säsongvariationer och styrs av den periodvisa tillgången till ren, älg, fisk, fågel och småvilt, bär, örter och växter.

Den samiska natursynen tar sig uttryck i varsamma relationer mellan människor, natur och djur. Den genomsyrar all samisk traditionell kunskap och är vägledande för all utveckling av samiska näringar. Om naturen förstörs, skadas kulturen.

Sámi kulturárbi (Det samiska kulturarvet)

Sametingets definition av samiskt kulturarv: Med det samiska kulturarvet menas det samiska folkets kultur och historia i en geografisk kontext. Kulturarvet återspeglar en svunnen tid samtidigt som det är basen för ett tankesystem och dagens levande samiska kultur.

Det samiska kulturlandskapet är inte statiskt utan har genomgått stora förändringar. Från början var samerna ett jägar-, fiskar- och samlarfolk som senare övergick till att hålla tamren. Först levde man i intensiv tamrenskötsel med daglig mjölkning av renkorna för att senare övergå till storskalig extensiv renskötsel med fokus på köttproduktion.

Samer har även varit fiskare, nybyggare, jordbrukare, sockenlappar med mera. Därför kan det samiska kulturlandskapet se mycket olika ut och olika samiska grupper kan ha sina egna kulturlandskap, ibland inom samma geografiska område. I det samiska kulturlandskapet finns även spår som inte har lämnats av samer eller samiska näringar. **Det samiska kulturlandskapet ska ses som en helhet** som består av tre komponenter där alla delar behövs för att bilden ska bli komplett. Om komponenterna betraktas var och en för sig är det inte möjligt att förstå sammanhanget i kulturmiljön.

- Det materiella kulturarvet innefattar alla fysiska spår i landskapet.
- Det immateriella kulturarvet omfattar allt som inte lämnar några fysiska spår; berättelser, sägner, platser med speciell betydelse och allt annat som någon måste berätta om. Även traditionell samisk kunskap och de samiska språken ingår i det immateriella kulturarvet.
- Det biologiska kulturarvet är den levande delen av kulturarvet som visar hur människan har nyttjat naturen.

1 VÄRDEGRUND

2 SYFTET MED PROGRAMMET

3 FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR GYNNSAM NÄRINGSLIVSUTVECKLING

3.1 FRAMGÅNGSFAKTORER

3.2 ROLLER

3.3 EN SAMISK FÖRVALTNING

4 ÖVERGRIPANDE MÅL

5 UTVECKLINGSOMRÅDEN

6 SAMETINGET OCH EU-PROGRAMMEN

7 INSATSOMRÅDEN

7.1 DUODJI OCH SAMISKT KONSTHANTVERK

7.2 SAMISK BESÖKSÄRNING

7.3 SAMISK MAT

7.4 SAMISKT GÅRDSBRUK

7.5 KULTURINRIKTADE NÄRINGAR M M

7.5.1 FILMSKAPANDE OCH FOTO

7.5.2 LITTERATUR, ÖVERSÄTTNINGSARBETE, UTGIVNING AV BÖCKER

7.5.3 MUSIKSKAPANDE, JOJK

7.5.4 TEATER OCH SCENKONST

7.6 ÖVRIGA SAMISKA NÄRINGAR

8 SAMETINGET OCH OMVÄRLDEN

8.1 SERVICEINRIKTAD MYNDIGHETSORGANISATION

8.2 SAMARBETSPARTNERS

8.3 GENOMFÖRANDE

9 MEDELSBEHOVET

BILAGA: INTERNATIONELLA KONVENTIONER

Arbetet med revidering av Näringspolitisk handlingsprogram (NPH)

Aktivitet	Ansvar
1. Fastställa vem som ska göra revideringen av NPH - nämnden	Nämnden
Gå igenom den befintliga handlingsplanen	Nämnden
Vad kan behållas , vad vill man göra om/lägga till	
Hur ska den se ut? Politiskt program eller handlingsplan	Nämnden
Integrering av styrelsens mål och de egna partiernas mål?	Nämnden
Vem/vilka behöver ni konsultera?	
Hur ska ni nå företagare, organisationer etc?	Näringslivskonferens
Vem skriver?	?
Hur ska arbetet läggas upp?	Nämnden gör en plan
Tills när ska det vara klart?	

NÄRINGSNÄMNDENS RIKTLINJER FÖR ARBETET MED DET NÄRINGSLIVSPOLITISKA HANDLINGSPROGRAMMET - JULEV 14.6.2018

Arbetet med revidering av ovan nämnda program ska bl.a baseras på:

- Sametingets jämställdhetsprogram

Sametinget vill ha större självbestämmande för det samiska folket. Vi vill ha större förutsättningar för oss samer att påverka våra liv och samhället runt omkring oss. Större självbestämmande innebär givetvis ett större ansvar i strävandet mot ett samhälle där du har lika möjligheter oavsett om du är man eller kvinna. Diskriminering på grund av kön drabbar både män, kvinnor, barn och unga. Ett samhälle där möjligheter och förutsättningar på många sätt styrs av vilket kön du har, begränsar oss alla och våra möjligheter att bygga upp ett hållbart samhälle. Samisk näringsverksamhet är av tradition en familjeverksamhet. Den kombineras av olika näringsgrenar såsom jakt, fiske, renskötsel, samiskt gårdsbruk, duodji och bildkonst m.m. Storsamhällets påverkan och framtagna av samiska fri- och rättigheter har gjort att enskilda samiska näringar inte kan ses som familjebärande, vilket slagit särskilt hårt mot kvinnor och de svagaste i det samiska samhället. I det samiska samhället har bristen på jämställdhet i viss mån sina särskilda uttryck och orsaker men slutsatsen är densamma: Vi måste aktivt arbeta för att nå ett jämställt samhälle. Storsamhällets brist på kunskap och förståelse för det samiska samhället gör att vi inte kan överlåta strävanden mot jämställdhet till någon annan.

-

- **ÁRBEDIEHTU ÁRBEDIEHTO/AERPIMAAHTOE Sametingets policydokument för traditionell kunskap,**

Vi samer vill leva i ett samhälle där árbediehtu har en central och levande roll samt är vägledande i vår samhällsutveckling. Genom integrerandet av árbediehtu på alla samhällsnivåer skapas ett samhälle som genomsyras av vår samiska tanketradition. Integrerandet av samisk traditionell kunskap innebär att vår samhällsutveckling har sin bas utifrån våra normer och värderingar, vilket skapar en trygghet på många plan för oss samer. Árbediehtu berikar samhällsdebatten för både oss samer och samhället i stort i många frågor, till exempelvis rörande långsiktigt ekologisk hållbarhet och biologisk mångfald.

Förslag till disposition reviderat Näringslivspolitiskt handlingsprogram

Förutsättningar

1. Förord (jfr kulturnämndens)
2. Värdegrund (árbediehtu, Eallinbiras, jämställdhetsprogrammet, samisk matvision etc)
3. Syfte, mål och framgångsfaktorer (slå ihop tre avsnitt och bli mera distinkt)
4. Förutsättningar
  - a. Sametingets roll – mot en samisk förvaltning
  - b. relationer med andra (bättre rubrik)
    - i. serviceinriktad och transparent
    - ii. ökat samarbete
  - c. Ekonomi (förutsättningsskapande för utveckling av samiskt näringsliv)
    - i. EU-programmen

Utvecklingsområden – mål och prioriteringar

1. Övergripande mål
  - a. Duodji och samiskt konsthantverk
  - b. Samisk besöksnäring
  - c. Samisk mat
  - d. Samiskt gårdsbruk
  - e. Kulturella och kreativa näringar (kolla med kulturnämnden och deras plan!!)
    - i. film och foto
    - ii. litteratur, översättning etc
    - iii. musik och jojk
    - iv. teater och scenkonst
  - f. Övriga näringar
    - i. "allt annat"
2. Genomförande och prioriteringar
3. Uppföljning och utvärdering

Näringslivskonferens 2019

Lycksele 27-28 februari från lunch till lunch

Förslag!!

Dag 1

11.30	Incheckning	
12.00 – 13.00	Lunch	
13.00 – 13.30	Välkommen och syftet med dagarna	Stefan
13.30 – 14.00	Näringslivspolitiska handlingsprogrammet	
14.00 – 14.30	Agneta Granström – EU Regionkommitté	
14.30 – 15.00	Fika	
15.00 – 15.45	Workshop - NPH	
15.45 – 16.30	Workshop - NPH	
16.30 – 16.50	Uppsummering av dagen	Stefan

Dag 2

8.30 – 8.45	God morgon och introduktion av dag 2	
8.45 – 9.30	Information Läget i Sápmi/Sametinget/tillväxtverket/OECD	
9.30 – 10.00	Fika	
10.00 – 10.45	Workshop	
10.45 – 11.30	Redovisning/inspel	
11.30 – 12.00	Uppsummering och avslutning	Stefan

Delas in i grupper!

Duodji

Vilka är samiska näringar?

Att göra:

Bestämma exakt tid	Nämnden
Boka lokal (offert finns)	Kansliet
Annonsera/informera	Kansliet
Göra budget och äska medel	Nämnden/kansliet
Upphandla hjälp med konferensen – lokaler, tolkar, ta emot anmälningar etc.	Direktupphandling Kansliet
Bestämma innehållet i konferensen	Nämnden
Bestämma ev. föreläsare	Nämnden
Avtal med föreläsare	Nämnden/kansliet
Vem/vilka dokumenterar under konferensen?	Kansliet?
Återkoppling/spridning av resultatet	Kansliet

Vilka ska bjudas in?

- organisationer
- sameföreningar
- samebyar
- institutioner

För nämnden att fundera över till mötet:

1. Vad vill ni ha ut av konferensen?
2. Näringslivspolitiska handlingsplanen?
  - Ska ni ta chansen och få inspel till revideringen?
  - hur ska det ske?
  - vem/vilka föredrar?
3. Annat – vad behöver ni ta upp?
4. Ska ni arbeta i grupper?